

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

МАТВІЄНКО Володимир Васильович

УДК 351.82 : 656. 2/4 (477)

**МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ЗАЛІЗНИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Маріуполь – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів, обліку і аудиту та банківської справи в Донецькому державному університеті управління Міністерства освіти і науки України (м. Маріуполь)

Науковий керівник - доктор наук з державного управління, професор
Орлова Наталія Сергіївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ),
професор кафедри управління

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **Дегтяр Андрій Олегович**, Харківська державна академія культури Міністерства культури України (м. Харків), завідувач кафедри менеджменту та адміністрування;

кандидат наук з державного управління **Мохова Юлія Леонідівна**, Донецький національний технічний університет (м. Покровськ), доцент кафедри економічної теорії, державного управління та адміністрування.

Захист відбудеться 28 вересня 2017 р. о 15-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.107.01 Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України за адресою: 87513, м. Маріуполь, вул. Карпинського, 58, ауд. 207.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України за адресою: 87513, м. Маріуполь, вул. Карпинського, 58.

Автореферат розісланий 25 серпня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Хороших

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стабільність розвитку національної економіки залежить від ступеня розвитку кожної з її галузей та інфраструктурних елементів. Європейська інтеграція є одним з основних пріоритетів української державної політики. Розвиток залізничної галузі країни є передумовою для стабільного розвитку та підйому економіки країни, посилення її конкурентоспроможності, розширення зв'язків між підприємствами та захисту економічних інтересів держави, розширення зовнішньоекономічної діяльності у забезпеченні євроінтеграційного вектору розвитку України. Проте транспортна система країни, у тому числі залізничної галузі, все ще не відповідає стандартам, директивам, регламентам, нормам і вимогам Європейського Союзу (ЄС), відзначається суттєвим відставанням щодо законодавчої та нормативно-технічної бази, інфраструктури, якості тягового рухомого складу, обладнання, спектру і якості сервісних послуг.

Актуальність обраної теми обумовлена необхідністю реформування залізничної галузі України в умовах євроінтеграційних процесів, удосконалення та пошуку механізмів державного управління розвитком залізничної галузі, змінами управління інвестиційною діяльністю підприємств залізничного транспорту України за рахунок формування ефективного механізму інвестиційного забезпечення та модернізації галузі. Формування на залізничному транспорті ринкових відносин і конкурентної середи потребує прийняття принципових рішень на державному рівні щодо удосконалення структури, методів та принципів державного управління залізничною галуззю. Суттєвий внесок у теоретичне обґрунтування принципів формування механізмів державного управління різних галузей економіки, закономірностей функціонування залізничного сектору, нормативно-правового забезпечення залізничної галузі, проблем і перспектив державного регулювання залізничного транспорту зробили вчені: Бойко О., Гнатенко Л., Гоцуляк М., Дегтяр А., Ейтутіс Г., Коломійченко В., Кучерина Л., Легенький Г., Мороз В., Никифорок О., Орлова Н., Поважний О., Полтавська О., Сущенко Р., Токарева В., Хахлюк А., Чеховська М., Шустікова Н., Якименко Н., Ярмоліцька О. Крім того, такі вітчизняні вчені, як Антоцишина Н., Бостан С., Герами В., Калат Я., Матвіїва І., Мохова Ю., Орлова В., Свенціцькі М., у своїх дослідженнях обґрунтували напрями інтеграційних процесів транспортної системи України до Європейського Союзу на сучасному етапі розвитку залізничної галузі.

Незважаючи на великий обсяг наукових доробок теоретичного та практичного характеру у сфері державного управління залізничною галуззю України, потребують подальшої уваги вирішення ключових проблем державного управління залізничним транспортом в умовах реформування галузі та забезпечення євроінтеграційних процесів: відсутність ефективного механізму реалізації вимог чинного законодавства стосовно державного фінансування придбання пасажирського рухомого складу; збільшення собівартості перевезень вантажів експортноорієнтованих галузей порівняно з

автотранспортом; значний ступінь державного регулювання залізничного сектору економіки; невідповідність якості обслуговування вантажовласників та пасажирів європейським вимогам; низький рівень інвестиційної привабливості залізничної галузі. Необхідність у вирішенні цих проблем є вагомою підставою для вибору теми та проведення дослідження у напрямку удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в рамках науково-дослідної теми Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України: «Фінансовий механізм державного управління економікою України» (номер державної реєстрації 0104U008798, 2004-2014 рр.) На основі дослідження принципів європейської та світової транспортної політики автором визначено стратегічні напрями реформування залізничного транспорту України відповідно до норм Європейського Союзу та джерела фінансування зазначених реформ.

Науково-практичні висновки і пропозиції щодо напрямків розвитку державного управління у сфері безпеки на залізничному транспорті, які є необхідним для створення європейської системи забезпечення безпеки перевезень на залізницях згідно норми Директиви 2004/49/ЄС про безпеку залізниць у національне законодавство було використано у науково-дослідній роботі «Стабілізація фінансів державних корпорацій України в умовах євроінтеграційних процесів» ДННУ «Академія фінансового управління» (номер державної реєстрації 0115U000934, 2015 р.) (довідка №77020-64-07/489 від 03.10.2016 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретико-методичних підходів та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі України за рахунок розширення організаційно-економічного та ресурсного інструментарію для підвищення конкурентоспроможності залізничної галузі в умовах євро регіонального співробітництва та інтеграції.

Для реалізації зазначеної мети в дисертації було поставлено та вирішено наступні задачі:

узагальнити концептуальні засади формування та розвитку системи державного управління залізничною галуззю України;

виявити проблеми державного регулювання залізничною галуззю України та шляхи їх вирішення для створення умов конкуренції в галузі;

визначити особливості європейських моделей державного управління залізничної галузі за рівнями управління;

сформувати науково-методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості залізничного транспорту України для підвищення інвестиційної привабливості залізничного галузі;

систематизувати європейські ініціативи у залізничну галузь України для підвищення ефективності євроінтеграційних процесів в країні;

запропонувати науковий підхід щодо удосконалення механізму реформування залізничної галузі України для ефективної реалізації напрямів державного управління цієї галуззю;

обґрунтувати напрями організаційно-економічного забезпечення механізму модернізації залізничної галузі України для підвищення ефективності залізничної галузі;

удосконалити напрями реалізації механізму державного управління розвитком залізничної галузі для підвищення її конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є процес розвитку напрямів державного управління залізничною галуззю України.

Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні засади механізму державного управління розвитком залізничної галуззі в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ і механізмів державного управління у сучасних світових і національних економіках. Основні наукові результати дисертаційної роботи були отримані на основі використання таких методів: історичний метод – при дослідженні передумов формування системи державного управління залізничною галуззю України та розвитку нормативно-правової бази регулювання транспортної галузі; метод аналізу і синтезу – при дослідженні особливості європейської моделі державного управління, економічних та інституційних умов впровадження європейських ініціатив у залізничну галузь України; метод порівняльного аналізу – при визначенні особливостей державного управління залізничною галуззю за рівнями управління, при дослідженні фінансового стану залізничного транспорту України; методи дедукції – при розробці наукового підходу щодо удосконалення механізму реформування залізничної галузі України та напрямів удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі; математичні методи – при оцінці інвестиційної привабливості залізничної галузі України.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, закони України, укази Президента України, постанови Міністерства фінансів України, Міністерства інфраструктури, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, нормативні акти та статистичні матеріали Державного комітету статистики України, ПАТ «Укрзалізниця», законодавчі акти регулювання транспортної системи країн Європейського Союзу та США, економічні дослідження рейтингових агентств, матеріали власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні, поглибленні та розробці науково-методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галуззі в умовах структурного реформування залізничного транспорту у забезпеченні євроінтеграційного вектору формування конкурентного середовища в Україні. Наукова новизна одержаних результатів розкривається в наступних положеннях:

удосконалено:

науково-методичний підхід до реформування залізничної галузі України на основі узагальнення стратегічних напрямів реформування залізничного транспорту України відповідно до норм Європейського Союзу (формування вертикально інтегрованої системи господарського управління залізничним транспортом, запровадження державної підтримки пасажирських перевезень та ліквідація їх фінансування за рахунок доходів від інших видів діяльності залізниць, удосконалення роботи технічних, прикордонних і припортових залізничних станцій, удосконалення системи оцінки господарської діяльності у сфері залізничного транспорту, удосконалення номенклатури витрат господарської діяльності у сфері залізничного транспорту, удосконалення процесу управління перевезеннями із застосуванням новітніх інформаційних технологій, приведення стандартів залізничного транспорту у відповідність з вимогами ЄС) для ефективної реалізації напрямів державного управління цієї галузю та прискорення інтеграції залізничної галузі України;

науково-методичні рекомендації щодо організаційно-економічних напрямів модернізації залізничної галузі за складовими (інфраструктурний сегмент, управління перевезеннями, маркетингово-комерційний сегмент, управління пасажирськими перевезеннями) та джерелами їх фінансування (кошти державних та місцевих бюджетів, акціонування капіталу, власні кошти залізниць та їх підрозділів, лізинг, кредити банків та інших фінансових установ, публічно-приватне партнерство, емісія цінних паперів (єврооблігацій, інфраструктурних облігацій)), для підвищення ефективності та конкурентоспроможності залізничного транспорту в Україні;

науково-методичний підхід щодо реалізації механізму державного управління розвитком залізничної галузі України з визначенням основних, узагальнених автором, цілей (затвердження відповідної ефективної законодавчої бази, повне відокремлення функцій державного регулювання від господарських функцій, впровадження нової системи державного регулювання тарифів, новий підхід до організації перевезень пасажирів, впровадження системи державного управління у сфері безпеки європейського зразка), методів та результатів реалізації для підвищення конкурентоспроможності залізничної галузі в умовах євроінтеграційних процесів.

дістало подальшого розвитку:

узагальнення концептуальних засад формування та розвитку системи державного управління залізничною галузю України на основі систематизації правових положень, функцій, принципів та завдань системи державного управління залізничною галузю України для визначення внутрішніх та зовнішніх можливостей євроінтеграції;

теоретичні положення щодо розвитку діючих механізмів державного управління у транспортній галузі на основі визначення проблем державного регулювання ринку залізничних транспортних послуг України та шляхів їх вирішення для створення умов конкуренції в галузі та єврорегіонального співробітництва;

визначення принципів транспортної політики Європи (соціальні, економічні, фінансові, екологічні) за рівнями управління (державний, регіональний) для удосконалення інструментів вітчизняного управління залізничною галуззю за умов її євроінтеграції та транскордонного співробітництва;

науково-методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості залізничного транспорту України на основі аналізу фінансових результатів шести залізниць України (Донецької, Львівської, Одеської, Південної, Південно-Західної та Придніпровської залізниці), які входять до складу Укрзалізниці, для визначення пріоритетних напрямів інвестування в залізничний сектор та підвищення його інвестиційної привабливості;

систематизація принципів формування та розвитку напрямів державного управління у сфері безпеки на залізничному транспорті, напрямів впровадження та використання проектів твіннінг (twinning) для прискорення імплементації європейських ініціатив у залізничну галузь України для підвищення ефективності євроінтеграційних процесів в країні.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що наукові висновки та узагальнення дисертаційного дослідження доведено до рівня конкретних напрямків, які є засадами для їхнього впровадження в практику державного управління залізничною галуззю з метою вдосконалення механізмів управління щодо розвитку цієї галузі в Україні. Основні наукові розробки можуть бути рекомендовані органам державної влади, місцевим органам влади, інституційним інвесторам з метою розвитку та реалізації заходів щодо покращення інвестиційної привабливості залізничної галузі та країни в цілому.

Наукові рекомендації щодо питань підвищення ефективності роботи та конкурентоспроможності залізничного транспорту в Україні у рамках міжнародної співпраці (механізм реформування залізничної галузі та пріоритетні напрямки інвестування в залізничний сектор України) було використано Департаментом співробітництва з міжнародними організаціями Міністерства фінансів України (довідка №03-07/782 від 17.08.2016 р.).

Розробки автора щодо удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі, реалізація яких дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність галузі; створити умови для розвитку конкуренції в галузі; прискорити план імплементації міжнародних ініціатив для залізничної інфраструктури; удосконалити організаційно-економічне забезпечення механізму модернізації залізничної галузі України було використано у ПАТ «Укрзалізниця» (довідка №15-74/202 від 22.09.2016 р.).

Впровадження науково-методичного підходу автора щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємств залізничної галузі у діяльність Одеської залізниці (за Європейським індексом продуктивності залізниць та за показниками оцінки фінансової діяльності) дозволило визначити проблеми та перспективи залучення інвестиційних ресурсів; виявити пріоритетні напрямки інвестування; розробити шляхи модернізації залізничного транспорту (довідка №344-07 від 01.11.2016 р.).

Положення дисертаційного дослідження щодо розвитку концептуальних засад механізму державного управління залізничною галуззю в Україні впроваджено в навчальний процес Донецького державного університету управління (м. Маріуполь) при викладанні навчальних дисциплін «Держава на фінансовому ринку», «Інвестиційний менеджмент» «Державне та регіональне управління» (довідка № 01-19/19 від 18.01.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Висновки і результати, які характеризують наукову новизну, отримано і сформульовано автором особисто. Внесок автора у колективні наукові роботи конкретизовано у списку публікацій.

Презентація результатів дослідження. Результати досліджень доповідалися та опубліковані у матеріалах наукових конференцій, у тому числі на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління в контексті адміністративної реформи» (Маріуполь, 17-18 грудня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти» (Чернігів, 21 грудня 2015 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право» (Польща, 19-23 квітня 2016 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи» (Харків, 25 березня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні, політико-правові та соціокультурні процеси в Україні та світі» (Київ, 02-03 червня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові виклики 2017 року» (Львів, 14 січня 2017 р.).

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 14 наукових працях, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях, 1 публікація у колективній монографії і 7 публікацій – в матеріалах наукових конференцій та інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій 4,2 друк.арк., з яких особисто автору належить 3,0 друк.арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, викладених на 256 сторінках друкованого тексту, у тому числі 14 таблиць, 48 рисунків, які наведено на 43 сторінках. Список використаних джерел із 169 найменувань наведено на 28 сторінках і 10 додатків – на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У розділі 1 – «Теоретичні основи державного управління залізничною галуззю України» досліджено умови формування та розвитку системи державного управління залізничною галуззю України, визначено основні напрямки державного регулювання залізничним транспортом України, досліджено європейський досвід державного управління залізничною галуззю та визначено особливості європейської моделі державного управління залізничної галузі за рівнями управління.

На основі дослідження розвитку транспортного комплексу України визначено фактори впливу на формування структури транспортного комплексу, методи управління транспортом, правові засади державного управління транспортом, основні завдання державного управління транспортною галуззю. Також, обґрунтовано важливість ролі залізничного транспорту в транспортній системі України та його значення для розвитку як внутрішніх транспортних зв'язків, так і зовнішнього співробітництва країни.

Дослідження теоретичних основ державного управління залізничною галуззю надали змогу виявити основні правові, економічні та організаційні засади розвитку залізничного транспорту. Визначаючи особливості розвитку сучасної державної політики в сфері залізничної галузі та теоретичні підходи до формування конкурентоздатної національної транспортної системи, систематизовано функції (регулююча, забезпечуюча, контрольна, наглядова, ціноутворювальна, інтегративна), принципи (системність, якість надання послуг, правове забезпечення, інноваційність, інформативність, надійність та безпечність, доступність та фінансова прозорість, конкурентоспроможність) та завдання системи державного управління залізничною галуззю України (своєчасне, повне та якісне задоволення потреб населення і суспільного виробництва, захист прав громадян під час їх транспортного обслуговування та безпечне функціонування транспорту баланс необхідних темпів і пропорцій розвитку національної транспортної системи (всіх галузей), захист економічних інтересів України, законних інтересів підприємств і споживачів транспортних послуг, створення умов для економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і якості життя населення), які є основою для розвитку потенціалу залізничного транспорту та національної економіки в цілому.

Найважливішим стратегічним напрямом державного регулювання розвитком залізничної транспортної системи є збалансований розвиток інфраструктури залізничного транспорту, організаційно-економічних компонентів системи державного управління залізничної галузі, інформаційних механізмів забезпечення роботи залізничної галузі в умовах євроінтеграції. На основі дослідження діючих механізмів державного управління у транспортній галузі (транспортна політика, оперативне управління транспортом), системи державного управління залізничною галуззю, нормативно-правового забезпечення залізничної галузі, було визначено проблеми державного регулювання залізничної галузі України та запропоновано напрямки їх вирішення (рис. 1.).

Дослідження міжнародного досвіду державного управління залізничною галуззю країн Європи (Франції, Швеції, Німеччини, Великобританії) та США, Японії, Канади надали змогу визначити принципи транспортної політики країн Європи (соціальні, економічні, фінансові, екологічні), які базуються на удосконаленні інструментів управління транспортною системою і переході її до конкурентоздатної галузі економіки. Дослідження європейського досвіду надали змогу визначити особливості європейської моделі державного управління залізничної галузі за рівнями управління (державний, регіональний)

та порівняти її з національними перебудовами у цій галузі, а також виокремити основні напрями державного регулювання залізничним транспортом України.

Рис. 1. Проблеми та напрями державного регулювання залізничної галузі України

У розділі 2 – «Особливості функціонування залізничної галузі України в сучасних умовах» проведено дослідження та оцінку розвитку залізничної галузі в Україні за 2011-2015 рр., визначено напрями інвестування в залізничний сектор України виходячи із показників інвестиційної

привабливості структурних елементів національної залізниці, проаналізовано імплементація європейських ініціатив у залізничну галузь України.

Одним з ключових інструментів економічної стабілізації є інвестиції в залізничну інфраструктуру країни. Науково обґрунтовано, що покращення інвестиційної привабливості залізничної галузі дозволить залучити національних і зарубіжних інвесторів; забезпечити розвиток технологічної і виробничої бази; стабілізувати виробничу, наукову і комерційну діяльність; підвищити якість і привабливість перевезень; підвищити конкурентоспроможність підприємств залізничного транспорту України.

На основі оцінки залізничної галузі транспортної системи визначено стан та напрями розвитку залізничної галузі України. Визначено, що Південно-Західна залізниця є головною транспортною артерією держави, якою у 2015 році виконано 31,5% пасажирських перевезень всіх залізниць. На Придніпровській залізниці спостерігалось поступове зменшення показників вантажообігу (на 7591,11 млн. ткм) та пасажирообігу (1262,82 млн. пас.км), доходів від вантажних перевезень та кількість капітальних інвестицій. Донецька залізниця у 2014 р. була лідером у галузі вантажоперевезень (18,0% вантажообігу і 10,3% пасажирообороту залізниць країни), у 2015 р. ці показники значно зменшилися. На Львівській залізниці пасажирообіг зменшився на 0,6% у 2015 р. Південна залізниця більшу частину доходів отримала від здійснення вантажних перевезень. За 2015 року Одеська залізниця збільшила чистий дохід порівняно з аналогічним періодом 2014 року на 40,83%.

В роботі проведено оцінку інвестиційної привабливості 6 залізниць України (Донецької, Львівської, Одеської, Південної, Південно-Західної та Придніпровської) за Європейським індексом продуктивності залізниць та, за обраними автором, показниками оцінки фінансової діяльності (загальна довжина залізниць; вантажообіг; частка міжнародного транзиту в загальному вантажообороті; частка міжнародного транзиту в фінансових результатах від вантажних перевезень; пасажирообіг; частка залізниці у загальному пасажирообігу; чистий прибуток; собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), рентабельність перевезень; освоєння капітальних інвестицій, ступінь електрифікації залізниць) та зроблено порівняльний аналіз інвестиційної привабливості залізниць України. За допомогою рейтингового методу визначено, що найбільш інвестиційно привабливою є Південно-Західна залізниця, яка займає лідируючі позиції за пасажирообігом, часткою залізниці у загальному пасажирообігу, собівартістю реалізованої продукції, рентабельністю перевезень, обсягом капітальних інвестицій. Друге місце за інвестиційної привабливістю займає Одеська залізниця, яка за кількісними, якісними та фінансовими показниками перевищила рейтингові оцінки Придніпровську залізницю (третє місце за інвестиційною привабливістю залізниць України), найменш інвестиційно привабливою є Донецька залізниця. Впровадження зазначених науково-методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості Укрзалізниці дозволило визначити проблеми та

перспективи залучення інвестиційних ресурсів; виявити пріоритетні напрямки інвестування та шляхи модернізації залізничного сектору України (рис.2.).

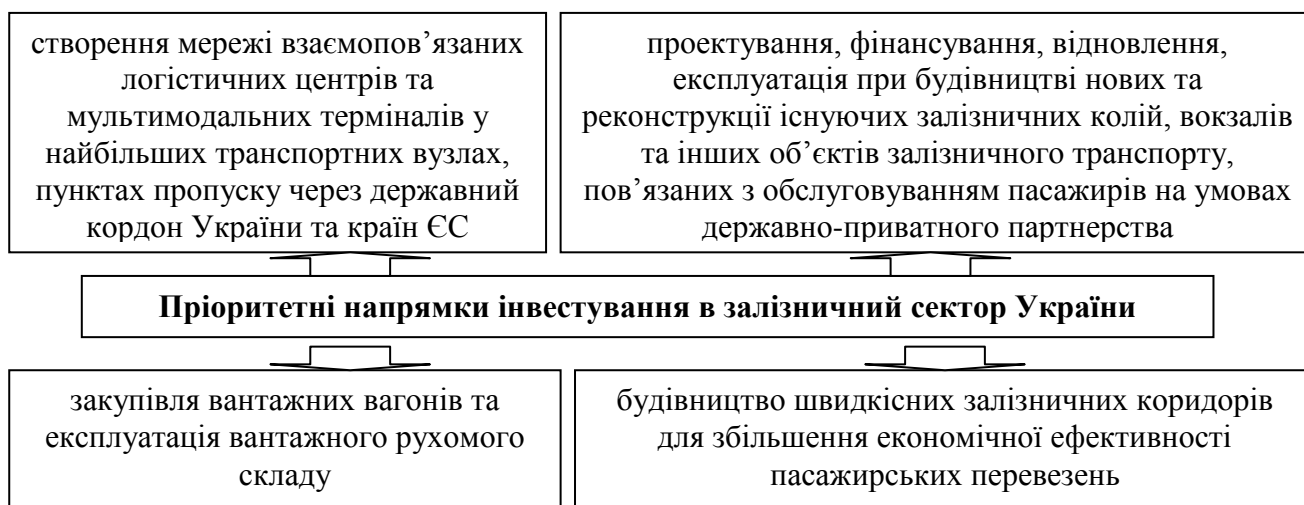

Рис. 2. Пріоритетні напрямки інвестування в залізничний сектор України

В рамках реалізації «Стратегії сталого розвитку – 2020» та забезпечення реалізації Стратегії партнерства з Україною на 2012-2016 роки, за якою надається підтримка економічного розвитку і реконструкції країн Центральної та Східної Європи з метою сприяння переходу їх до відкритої ринкової економіки і приватного підприємництва, автором проаналізовано перелік проектів технічної та організаційної допомоги в залізничній галузі (проекти твіннінг (twinning)). На основі аналізу інвестиційних проектів визначено ризики впровадження та переваги їх впровадження для покращення державного регулювання залізничної галузі України.

Систематизуючи пріоритети інвестування в залізничну галузь України та напрями підвищення її привабливості, запропоновано ключові напрями розвитку державного управління у сфері безпеки на залізничному транспорті, які є необхідним для створення європейської системи забезпечення безпеки перевезень на залізницях згідно норми Директиви 2004/49/ЄС про безпеку залізниць у національне законодавство.

У розділі 3 – «Шляхи удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі України» удосконалено науковий підхід щодо реформування залізничної галузі в умовах євроінтеграції, надано рекомендації щодо розвитку організаційно-економічного забезпечення механізму модернізації залізничної галузі України, запропоновано напрями удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі України.

Європейська інтеграція є одним з основних пріоритетів української державної політики та згідно із затвердженням напрямку інтеграційного розвитку України розглядається як інструмент підвищення рівня розвитку та забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів, а також сприяє європейському вектору розвитку інтеграційних процесів на регіональному рівні.

Обґрунтовано, що сучасна державна політика в сфері регулювання залізничної галузі потребує реформування системи управління залізничним транспортом відповідно до норм Європейського Союзу в умовах розвитку інтеграційних процесів, що дозволить підвищити конкурентоспроможність українських залізниць на ринку транспортних послуг. На основі дослідження принципів європейської та світової транспортної політики та визначення механізмів державного управління у європейській моделі залізничної галузі автором визначено стратегічні напрями реформування залізничного транспорту України відповідно до норм Європейського Союзу.

Інтеграція національної залізничної мережі в загальноєвропейську зумовлює створення відповідних техніко-експлуатаційних, економіко-організаційних, правових та тарифних умов ефективного функціонування інфраструктури залізниць.

На основі аналізу напрямів реформування залізничної галузі надано науково-методичні рекомендації щодо напрямів модернізації залізничного галузі за складовими (інфраструктурний сегмент, управління перевезеннями, маркетингово-комерційний сегмент, управління пасажирськими перевезеннями) та джерел їх фінансування, що дозволить підвищити ефективність роботи та конкурентоспроможність залізничного транспорту в Україні. Аналіз кредитного портфелю ПАТ «Укрзалізниця» дозволив зробити висновок, що в структурі боргу переважають кредити (62% або 25,8 млрд. грн.) та євробонди (29%), найменшу частку займають облігації внутрішні (9%) та інші боргові зобов'язання (1%).

Враховуючи розвиток нових механізмів державного управління залізничною галуззю, які були досліджено, визначено основні цілі державного управління залізничною галуззю та можливі результати їх впровадження (рис.3), що дозволило розробити напрямки удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі. Доведено, що розмежування державних і господарських функцій, розподіл монопольних і конкурентних видів діяльності знімуть перешкоди для формування і розвитку конкурентного ринку залізничних перевезень. Для удосконалення тарифного регулювання, забезпечення вільного ціноутворення у конкурентних секторах ринку транспортних послуг необхідним є впровадження нових принципів ціноутворення на послуги залізничного транспорту та передача функцій з державного регулювання тарифів на монопольні послуги залізничного транспорту незалежному регулятору – Національній комісії з регулювання транспорту. Також обґрунтовано необхідність впровадження механізму державно-приватного партнерства (ДПП), важливими елементами для успіху реалізації якого є політична підтримка і причетність зацікавлених сторін. Визначено головні ризики та перешкоди успішного впровадження проектів ДПП: неефективне управління з боку приватного партнера майном, невпевненість приватних партнерів щодо виконання своїх фінансових зобов'язань у довгострокових проектах; відсутність гарантування компенсації збитків приватного партнера, відсутність податкових і митних пільг для реалізації проектів ДПП, наявність високого рівня корупції в органах влади.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Рис. 3. Напрями удосконалення механізму державного управління розвитком залізничної галузі

ВИСНОВКИ

Дослідження умов формування державної політики розвитку залізничної галузі в Україні, напрямків державного регулювання інвестиційної діяльності у залізничній сфері в умовах євроінтеграційного процесу, шляхів реформування залізничної галузі, заходів впровадження принципів державного управління безпекою залізничної галузі України дозволили вирішити наукову задачу щодо удосконалення механізму державного управління залізничної галузі України за рахунок розширення організаційно-економічного та ресурсного інструментарію для підвищення конкурентоспроможності залізничної галузі в умовах єврорегіонального співробітництва та інтеграції.

1. На основі результатів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, особливостей розвитку сучасної державної політики в сфері залізничного транспорту узагальнено концептуальні засади формування та розвитку системи державного управління залізничною галуззю України. Систематизовано функції (регулююча, забезпечуюча, контрольна, наглядова ціноутворювальна, інтегративна) та принципи державного управління залізничною галуззю, до яких відносять: системність, якість надання послуг, правове забезпечення, інноваційність, інформативність, надійність та безпечність, доступність та фінансова прозорість, конкурентоспроможність. Визначено, що ключовим завданням державного управління залізничною галуззю є організація злагодженої роботи залізниць і підприємств, розробка концепцій розвитку залізничного транспорту, вжиття заходів для забезпечення безпеки функціонування залізничного транспорту, його інфраструктури та надійності. Доведено, що результат функціонування зазначеної системи впливає на розвиток транспортної галузі та є необхідною умовою соціального і економічного зростання країни.

2. Визначено проблеми державного регулювання залізничною галуззю України на основі дослідження діючих механізмів державного управління у транспортній галузі (транспортна політика, оперативне управління транспортом), системи державного управління залізничною галуззю, нормативно-правового забезпечення залізничної галузі. Серед проблем виділено: системний рівень (економічна модель країни і наявні транспортні потоки, законодавство, бізнес-модель функціонування залізниці, тарифне регулювання, інфраструктурно-інвестиційний глухий кут), рівень організації (негнучка організаційна структура, застаріла модель організації бізнес-процесів, відсутність консолідованого сховища даних), базовий рівень (низька компетентність менеджменту, неефективне використання ресурсів, низька мотивація персоналу). З метою вирішення зазначених проблем та з урахуванням особливостей розвитку інтеграційних процесів визначено напрямки державного регулювання залізничною галуззю: забезпечення організації залізничних перевезень з участю двох і більш залізничних інфраструктур і перевізників, формування інституту власників залізничного

рухливого складу, конкурентного ринку транспортно-експедиторських послуг та ін.

3. Дослідження європейського досвіду надали змогу визначити особливості європейської моделі державного управління залізничної галузі за рівнями управління (державний, регіональний) та порівняти її з національними перебудовами у цій галузі. Відповідно до основних чинників розвитку залізничного транспорту ЄС та з урахуванням принципів транспортної політики Європи запропоновано основні напрями державного регулювання транспортом України: створення ринку транспортних послуг; забезпечення технологічної та екологічної безпеки транспорту; активізація міжнародної діяльності транспортних підприємств, створення власної інформаційної бази щодо кон'юнктури світового фінансового ринку. Доведено, що євро регіональне співробітництво є інструментом підвищення рівня розвитку та забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів, а також сприяє європейському вектору розвитку інтеграційних процесів на регіональному рівні.

4. Сформовано науково-методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості залізничного транспорту України на основі аналізу фінансових результатів шести залізниць України (Донецької, Львівської, Одеської, Південної, Південно-Західної та Придніпровської залізниць). Визначено, що найбільш інвестиційно привабливою є Південно-Західна залізниця, яка займає лідируючі позиції за кількісними, якісними показниками розвитку. Друге місце за інвестиційної привабливістю займає Одеська залізниця. Через нестабільну політичну та економічну ситуацію в країні найменш інвестиційно привабливою є Донецька залізниця. Підвищення інвестиційної привабливості залізничної галузі дозволить залучити національних і зарубіжних інвесторів; забезпечити розвиток технологічної і виробничої бази; стабілізувати виробничу, наукову і комерційну діяльність; підвищити якість і привабливість перевезень; підвищити конкурентоспроможність підприємств залізничного транспорту України.

5. Систематизовано європейські ініціативи у залізничну галузь України на основі дослідження напрямів впровадження та використання проектів твіннінг для прискорення імплементації європейського законодавства у залізничній галузі України. Перевагами таких впроваджень для державного регулювання залізничної галузі України визначено: наближення національного законодавства до європейських стандартів, підвищення продуктивності роботи та конкурентоспроможності залізничного транспорту; ефективне та результативне виконання покладених на органи української влади зобов'язань; підвищення ефективності державного управління у сфері залізничного транспорту. Реалізація проектів твіннінг в залізничній галузі дозволить підвищити ефективність євроінтеграційних процесів в Україні, незважаючи на існуючі ризики впровадження.

6. На основі узагальнення стратегічних напрямів державного управління залізничною галуззю України відповідно до норм Європейського Союзу запропоновано шляхи реформування залізничної галузі України (формування вертикально інтегрованої системи господарського управління залізничним

транспорт, запровадження державної підтримки пасажирських перевезень та ліквідація їх фінансування за рахунок доходів від інших видів діяльності залізниць, удосконалення роботи технічних, прикордонних і припортових залізничних станцій, удосконалення системи оцінки господарської діяльності у сфері залізничного транспорту, удосконалення номенклатури витрат господарської діяльності у сфері залізничного транспорту, удосконалення процесу управління перевезеннями із застосуванням новітніх інформаційних технологій, приведення стандартів залізничного транспорту у відповідність з вимогами ЄС) для ефективної реалізації напрямів державного управління цієї галузі та прискорення інтеграції залізничної галузі України.

Удосконалено науковий підхід щодо реалізації механізму реформування залізничної галузі України шляхом виділення принципів реформування (контролю галузі з боку держави, децентралізація управління, впровадження універсальних технічних стандартів), елементів, основних завдань та пріоритетних напрямків інвестування.

7. Удосконалено науково-методичні рекомендації щодо організаційно-економічних напрямів модернізації залізничної галузі за складовими (інфраструктурний сегмент, управління перевезеннями, маркетингово-комерційний сегмент, управління пасажирськими перевезеннями), відповідно до якого визначено складові процесу модернізації залізничного галузі та основні джерел їх фінансування (кошти державних та місцевих бюджетів, акціонування капіталу, власні кошти залізниць та їх підрозділів, лізинг, кредити банків та інших фінансових установ, публічно-приватне партнерство, емісія цінних паперів (єврооблігацій, інфраструктурних облігацій)), що дозволить підвищити ефективність роботи та конкурентоспроможність залізничного транспорту в Україні. Основними шляхами технічної і технологічної модернізації транспорту необхідно визначити: прискорене оновлення рухомого складу; розвиток транспортної мережі, пріоритетна розбудова магістральних шляхів сполучення, на яких сконцентровані найбільші транспортні потоки; впровадження прогресивних транспортних технологій, запровадження державно-приватного партнерства з метою концентрації ресурсів для змішаного фінансування розвитку транспортної інфраструктури.

8. Удосконалено науково-методичний підхід щодо реалізації механізму державного управління розвитком залізничної галузі України, який включає затвердження відповідної ефективної законодавчої бази, повне відокремлення функцій державного регулювання від господарських функцій, впровадження нової системи державного регулювання тарифів, новий підхід до організації перевезень пасажирів, впровадження системи державного управління у сфері безпеки європейського зразка. Реалізація зазначених напрямків дозволить упорядкувати функції та повноваження органів, що формують, здійснюють державний нагляд, реалізують політику на залізничному транспорті; підвищити ефективність та конкурентоспроможність галузі; створити умови для розвитку конкуренції в галузі; прискорити план імплементації європейських ініціатив для залізничної інфраструктури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Матвієнко В.В. Організаційно-економічні напрями державного управління безпекою залізничній галузі України: євроінтеграційний аспект. Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства / В.В. Матвієнко, Н.А. Кулікова : [колективна монографія за заг. ред. В. П. Ільчука]. – Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. – 396 с. (Розділ 5, п. 5.4.). - С. 270-280.

Особистий внесок: визначено ризики та переваги впровадження проектів twinning для залізничного транспорту, розроблено рекомендації щодо розвитку системи державного управління у сфері безпеки на залізничному транспорті.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Матвієнко В.В. Державний механізм реформування залізничної галузі: європейський досвід / В.В. Матвієнко // Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін. Серія: Державне управління: зб. наук. пр. – Маріуполь: ДонДУУ, 2015. – Т. XVI. – Вип. 297. – С.122-132.

3. Матвієнко В.В. Державне управління залізничною галуззю України: проблеми та перспективи / В.В. Матвієнко // Держава та регіони. Серія: Державне управління: зб. наук. пр. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – №1. – С.93-98.

4. Матвієнко В.В. Основні напрями державного регулювання залізничним транспортом України / В.В. Матвієнко // Актуальні проблеми державного управління. Серія Державне управління: зб. наук. пр. – Х. : «Магістр», 2016. – №1(49). – С. 19-25.

5. Матвієнко В.В. Оцінка та перспективи розвитку залізничної галузі в Україні [Електронний ресурс] / В.В. Матвієнко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2016. – №8. – Електрон. дані. – 2016. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=994>.

6. Матвієнко В.В. Напрямки підвищення інвестиційної привабливості національних залізниць України / В.В. Матвієнко. Н.С. Орлова // Інвестиції: практика та досвід. Серія: Державне управління. – Київ, 2016. - №15. - С. 52-57.

Особистий внесок: проведено аналіз інвестиційної привабливості залізничної галузі України.

7. Матвієнко В.В. Стратегічні напрями модернізації залізничного транспорту України як результат реформування галузі / В.В. Матвієнко // Держава та регіони. Серія: Державне управління: зб. наук.пр. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – № 3(2016). – С.117-122.

Матеріали наукових конференцій та інші друковані праці

8. Матвієнко В.В. Основні напрями державного управління транспортом України в умовах реформування / В.В. Матвієнко // Державне управління в контексті адміністративної реформи: матеріали всеукр. наук. - практ. інтернет-конф., 17-18 грудня 2015 р., Маріуполь, Україна / Дон. держ. ун-т управління. – Маріуполь: ДонДУУ, 2015. – С.37-40.

9. Матвієнко В.В. Розвиток транспортної галузі України в умовах євроінтеграції / В.В. Матвієнко // Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти: матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21 грудня 2015 р., Чернігів, Україна / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – с. 307-309.

10. Матвієнко В.В. Напрями реформування залізничного транспорту в умовах євро регіонального співробітництва / В.В. Матвієнко // Транскордонне співробітництво, як вектор розвитку малого та середнього бізнесу України з країнами V-4. – Bratislava: Vysoka skola ekonomie a manazmentu, 2016. – С.108-116.

11. Матвієнко В.В. Проблеми розвитку державного регулювання залізничної галузі в Україні / В.В. Матвієнко // Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи: матеріали наук.-практ. конф., 25 березня 2016 р., Харків, Україна / Харківський регіональний інститут Національна академія державного управління при Президентові України. – Харків: Харківський регіональний інститут Національна академія державного управління при Президентові України, 2016. – С. 220-223.

12. Матвієнко В.В. Досвід реалізації проекту twinning у сфері залізничного транспорту / Н.С. Орлова, В.В. Матвієнко // Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 19-23 квітня 2016 р., Словацька Республіка, Польща / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – С.190-192.

13. Матвієнко В.В. Пріоритети інноваційного розвитку залізничного транспорту України / В.В. Матвієнко // Соціально-економічні, політико-правові та соціокультурні процеси в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 02-03 червня 2016 р., Київ, Україна / Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ: КУБГ, 2016. – С.134-135.

14. Матвієнко В.В. Напрямки державної стратегії розвитку залізничного транспорту в Україні / В.В. Матвієнко // Економіко-правові виклики 2017 року: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 14 січня 2017 р., м. Львів, Україна / Національна академія наукового розвитку. – Львів. – 2017. – С. 35-37.

АНОТАЦІЯ

Матвієнко В.В. Механізм державного управління розвитком залізничної галузі в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Маріуполь, 2017.

Дисертацію присвячено удосконаленню механізму державного управління розвитком залізничної галузі України за рахунок розширення організаційно-економічного та ресурсного інструментарію, що сприяє підвищенню

конкурентоспроможності залізничної галузі в умовах єврорегіонального співробітництва та інтеграції.

У роботі досліджено концептуальні засади формування та розвитку системи державного управління залізничною галуззю України на основі систематизації правових положень, функцій, принципів та завдань системи державного управління залізничною галуззю України. Виділено ключові проблеми державного управління: неурегульованість питань компенсації збитків від нерентабельних приміських перевезень; відсутність ефективного механізму державного фінансування придбання пасажирського рухомого складу; збільшення собівартості перевезень; невідповідність якості обслуговування європейським вимогам. Систематизуючи проблеми залізничної галузі та ключові стратегічні напрямки розвитку в умовах розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів визначено основні напрями державного регулювання залізничним транспортом України, серед яких можна виділити створення ринку транспортних послуг; забезпечення технологічної та екологічної безпеки транспорту; активізація міжнародної діяльності транспортних підприємств, створення власної інформаційної бази щодо кон'юнктури світового фінансового ринку. На основі дослідження характерних рис та основних проблем сучасного стану діяльності залізничного транспорту запропоновано ключові напрямки державного управління залізничної галузі в умовах її реформування відповідно до норм Європейського Союзу. Для підвищення ефективності залізничної галузі визначено напрями організаційно-економічного забезпечення механізму модернізації залізничної галузі України та джерела їх фінансування. Запропоновано науково-методичний підхід щодо реалізації механізму державного управління розвитком залізничної галузі України, реалізація якого дозволить підвищити ефективність та конкурентоспроможність галузі та прискорити план імплементації міжнародних ініціатив для залізничної інфраструктури.

Ключові слова: механізм державного управління, залізнична галузь, реформування, модернізація, євроінтеграція.

АННОТАЦІЯ

Матвиенко В.В. Механизм государственного управления развитием железнодорожной отрасли в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления – Донецкий государственный университет управления Министерства образования и науки Украины. – Мариуполь, 2017.

В работе исследованы концептуальные основы формирования и развития системы государственного управления железнодорожной отраслью Украины на основе систематизации правовых положений, функций, принципов и задач системы государственного управления железнодорожной отраслью Украины.

Исследовано значение железнодорожного транспорта в экономике страны и необходимость совершенствования государственного регулирования железнодорожной отрасли. Определена основная цель государственного регулирования железнодорожной отрасли, которая заключается в удовлетворении потребностей инновационного социально-ориентированного развития экономики и общества. Главная задача государства в сфере функционирования и развития железнодорожного транспорта определяется как создание условий для экономического роста, повышение конкурентоспособности национальной экономики и качества жизни населения путем обеспечения доступа к безопасным и качественным транспортным услугам. Выделены основные принципы государственного регулирования формирования рынка железнодорожных транспортных услуг.

Доказано, что механизм государственного управления железнодорожной отраслью является достаточно сложным с разветвленной системой органов государственного регулирования, каждый из которых выполняет соответствующие функции. Учитывая правовые, экономические и организационные основы механизма государственного управления железнодорожной отраслью предложена структура вертикально интегрированного управления железнодорожным транспортом Украины.

Выделены ключевые проблемы государственного управления железнодорожной отрасли: неурегулированность вопросов компенсации убытков от нерентабельных пригородных перевозок; отсутствие эффективного механизма государственного финансирования приобретения пассажирского подвижного состава; увеличение себестоимости перевозок; несоответствие качества обслуживания европейским требованиям.

Систематизируя проблемы железнодорожной отрасли и ключевые стратегические направления развития в условиях развития глобализационных и интеграционных процессов определены основные направления государственного регулирования железнодорожным транспортом Украины, среди которых можно выделить создание рынка транспортных услуг; обеспечение технологической и экологической безопасности транспорта; активизация международной деятельности транспортных предприятий, создание собственной информационной базы относительно конъюнктуры мирового рынка. На основе исследования характерных особенностей и основных проблем современного состояния железнодорожного транспорта предложены ключевые направления государственного управления железнодорожной отрасли в условиях ее реформирования в соответствии с нормами Европейского Союза, состоящие из эффективного взаимодействия четырех основных сегментов: сегмента инфраструктуры, сегмент маркетинга и коммерческой работы, пассажирском сегменте, управление транспортом.

Для повышения эффективности железнодорожной отрасли определены направления организационно-экономического обеспечения механизма модернизации железнодорожной отрасли Украины и источники их

финансирования. Результатом технической и технологической модернизации железнодорожного транспорта является прозрачность финансовой деятельности, повышение конкурентоспособности операторов и экспедиторских компаний, строительство железных дорог, имеющих социальное значение, достижения европейских и международных стандартов.

Предложен научно-методический подход к реализации механизма государственного управления развитием железнодорожной отрасли Украины, реализация которого позволит повысить эффективность и конкурентоспособность отрасли и ускорить план имплементации международных инициатив для железнодорожной инфраструктуры.

Ключевые слова: механизм государственного управления, железнодорожная отрасль, реформирование, модернизация, евроинтеграция.

SUMMARY

Matvienko V.V. The mechanism of governance development of the railway sector in Ukraine. - As the manuscript.

Dissertation for scientific degree of candidate of sciences public administration, specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. - Donetsk State University of Management of the Ministry of Education and Science of Ukraine. - Mariupol, 2017.

In this work it is investigated the conceptual bases of formation and development of the railway branch of government in Ukraine based on the systematization of legal provisions, functions, tasks and principles of public administration railway industry of Ukraine. There is highlighted key issues of government: neurehulovanist compensation of losses of unprofitable suburban traffic; lack of an effective mechanism of state funding for the purchase of passenger rolling stock; increasing transportation costs; lack of quality service to European requirements. According to problems of the railway sector and key strategic directions of development in conditions of globalization and integration processes, it is identified the main directions of government regulation of rail Ukraine, among which are the creation of the transport market; providing technological and environmental safety of transport; intensification of international transport companies create their own information base on the situation of the world market. Based on the study and the characteristics of the main problems of the current government of railway transport there is proposed key areas of government railway industry in terms of its reform in accordance with the European Union. To increase the efficiency of the railway sector it is identified areas of organizational and economic mechanisms to ensure the modernization of the railway industry of Ukraine and the sources of their funding. It is proposed scientific and methodical approach to implementation of the policy development of the Ukrainian railway industry, the implementation of which will improve the efficiency and competitiveness of the industry and plan to accelerate the implementation of international initiatives for railway infrastructure.

Keywords: mechanism of government, railways, reform, modernization, European integration.